

Juhász Ferenc: A megváltó aranykard

Juhász Ferenc új kötete — a *Megváltó aranykard* — jelentős eseménye mai költészetünknek. Látszólag ugyan — e líra állandóságának, az életmű lassan változó öntörvényűségének bizonyosságaként — csupán személyesebb újrafogalmazása a Halál-téma biológiai, erkölcsi, filozófiai mítoszának, mindössze megismétlése a *Virágzó világfa*, az *Üzenet Varangy-királynak*, az *Anyám* és más költemények bizonyos motívumainak. A felület egyneműsége mögött azonban nem túl nehéz érzékelni a verseskötet új szerűbb költőiségét sem.

A *megváltó aranykard*-ban a költő a feleség elvesztésének megrázó tragédiáját beszéli el. A biográfiai földrengés meglazítja a Juhász-líra eresztékeit: megszünteti benne az eposz egyeduralmát. A fájdalom a műfajok sokféleségében szólal meg: a poémától a négysorosig, s az epizódok köldökzsinórait is sokkal hamarabb szaggatja el, mint korábban. Mint a gáztörvényben, e költészetben is érvényes a fordított arány: a térfogat (a méret) csökkenésével növekszik a nyomás (a líra érzelmi töménysége, sűrűsége).

Juhász költői világa drámaibb, mint valaha. Az élmény és mítosz kettős szorításában meghatványozódik belső feszültsége:

*A Szív-Minden falán verem
szét örült mindenség-fejem!
A Benne-Bennem Óriás
Gyászson fejem, mint egy tojást.*

Az Esemény megrázza és szembefordítja a költőt a metafizika szemlélődő fenségével. Dögvész-Istenhez könyörög, mentse meg az élet-lángoktól: „Engedj már nemlenni lennem!” Megundorodik filozofikus énjétől:

*Sorsomban aki úgy biztam,
lángjaidban döggé híztam:
mindenség-ósbuborékká,
világegyetem-dagadtá...*

Ám menekül is az Esemény borzalmától, vissza a ráció nyugalmába, a Világegész látomásának elrendezettségébe. Sorsát Spinoza „kristály-lencse-szívével” nézi:

*A dolgokat helyére raktam,
Isten köpenyét megigazgattam,
csillag-redős vásznát kibontva
rátéregtettem ködös kínomra...*

A látomásos Teljesség a maga mozaikjává akarja fölszívni az Eseményt, amely viszont ellenáll e beolvasztásnak, sőt ki akar szakadni a tér és idő folytonosságából.

E konfliktusosság áttételesen is megjelenik: mint érzelmi hullámmás a tépettség és önuralom végpontjai között; mint ellenpontozó ciklikus szerkesztés; mint a vers-építő erők ellentétessége — egyrészt a halmozásban megfigyelhető képosztódás és -variálódás, másrészt az ismétlésekben érvényesülő egységesülés —. Az előszó ezért nevezi a kötetet „kettészakított Halottas-könyvnek”, s jelöli meg fő problémájaként a teljesség és csonkaság dialektikáját: „Ez a könyv: mintegy szív-fél, amely mégis az eleven szervezet vérkeringés-buzgalmát dolgozza, irgalmatlan élet-erővel és lét-akarással.”

Az új Juhász-kötet érzésekben, indulatokban gazdagabb és teljesebb, mint az eddigiek. Látomásait ritkábban fordítja át az allegória racionalisztikusabb nyelvezetére, lélekállapota kilengéseit kevésbé mérsékeli a Jó és Rossz dualizmusán. Nagyobb szerepet juttat a Titoknak, a bizonytalanságnak és a homálynak. Veszített ugyan filozofikus mélységéből, de megszenvedettsége, zaklatottsága nyeresége lírájának. Ha valakire, hát reá igazán illik a nietzschei mondás: verseskönyvét a „szíve vérével” írta. Színvilága komorabb, az Öszövétségnek, Ady költészetének sötétebb árnyalatai felé toldott el. Képzalkotása kevésbé tudóskodó; gyakrabban merít a múltja emlékeiből, a látvány konkrétumaiból.

A verseskönyv tárgyköre szűk, mégis bonyolult változatosságot sűrít: az érzelmek hátszágáát. A kiindulópont talán József Attila *Kései siratójának* „átok-mocskos tisztasága”. A költő az elvesztett hitvesben az „Egyszerre-Szerelem-és Halál-Kettős-Egy-fiát” gyászolja, és sirásába „élet-dühöngő részegséget” kever. Lélekállapotát a nyugtalanság jellemzi, mely a szenvedés elviselésétől a vereség tudatán át a kétségbeesésig ível. „Irgalmatlan-kevély fagyban meztelenül” áll, „kezeiben köszörült késekkel” a jaj lökdösi, újraéli az embertelen kín Dózsa-sorsát:

*Fejem a Reményhez ütöm!
Az Ős-Dögön összetöröm,
szétloccsantom a Gyönyöröm!*

Fölidézi a gyermekkor rémképeit: „a lámpátalan szűk szobába” zárt félelem ordítását, hogy aztán ellenállássá fokozódó dühe szelíd rezignációvá tisztuljon:

*Nézlek megadással,
nem is tagadással,
el nem is múlással,
gyönyörűség-gyázzsal...*

Önarcképét az árvaság hangulataiból készíti. Egyszer mint súlypontját, önuralmát veszített ember lép színre:

*Vigyázz a bolondra:
Vigyázz az örvültre:
nehogy vicsorogva
reményét megölje!*

Másszor a „virágozz bennem, Istenem, tavaszodj bennem, Irgalom” sóhajával, hogy aztán az erő diadalává fokozza:

*De nem! Én nem adom magam!
Nem rothad lángoló szavam!
Zúghatnak gyémánt, vas-hadak!
Győz majd Szívem: a Szép-Harag!*

A megváltó aranykard „kék angyala a Halálnak”. Az új kötet mégsem elsősorban a halál, hanem a szenvedés könyve. Ez az érzés fejlődik — a szemlélet, az allegória és a látomás lépcsőfokain haladva — mitológiává; a Juhász Ferencre

annyira jellemző önsokszorozó és énfelfokozó építkezéssel. Ha a költő megszólal, nemcsak szavával: sorsával is zokog, létével is átkoz. Akit gyászol, egyszerismind „törékeny Mindenség-halott” is. Úgy tántorog a koporsó után, „mintha Isten temetné a halott világot”. Szégyene egy „elzavart Istené”. Bori Imre találó megállapítása szerint Juhász „nem szintetikus, hanem analitikus természet”. Két világban egyszerre kiáltoz: egy „Mindenütt-Tűzvész-Világban” és egy „Égő-Belső-Világegyetemben”. Szívébe szűrja késeit a fájdalom, de a „Dög-Nem-Lét” is a „Mindenség-Szívbe”. A költői absztrakció azonban nem nyeli el az léte tényeket és megfordítva; a vers síkjai és rétegei megőrzik önállóságukat. A Juhász-lírában a küzdelem mindig több — az elvonatkoztatottság különféle fokozatainak megfelelően: szemléleti, allegorikus, látomásos stb. — szintéren zajlik egyszerre:

*Fekszünk egymásban: két halott:
Világ-Halál, Világ-Halott!*

A mítosz Juhász Ferenc számára nem másodlagos nyelvezet, melyre a költő valamely elsődleges — és előre kész — eszmei sémát lefordít, hanem eleve adott gondolkodásmód. (Ilyen értelemben lesz a kötet előszava is prózában írott „költemény”.) A világ — számára — vegetáció: szakadatlan burjánzás és mozgás, végtelen pusztulás és növekedés. Nem az arányt tévesztő barokkos alkat avagy a komponáló fegyelem hiánya teszi, hogy e világlátás a költői stílusban és a szerkesztési irányelvben is tükröződik. Jelentését példázza a nyelv: a kép — az analógia vagy a kontraszt okán — megnevezések halmazává bomlik, majd bonyolult szóösszetételekbe egyesül. Ezt jelzi közvetlen megfelelésként a látomás monumentalitássá áradó, de a ragrímes ősi nyolcas medrébe szorított folyama. Több szólamú, sokszínterű költészet ez, mégsem azonosítható a lírai szimultanizmus atomizált töredezettségével. Az ilyesféle képek: „ragyog rengve a kút tüze”; „a víz vérzik és mosolyog” stb. — túlmutatnak az impresszionista technika szinesztézia-kultuszán. Nem érzékterületeket kapcsolnak össze, hanem — a világ bonyolult összefüggésrendszerü anyagi egységének jelzésekként — a dolgok halmazállapotait s mozgásformáit.

Juhász Ferenc költői termékenység, esztétikai érzékenység tekintetében ereje teljében van. A kötet egyes darabjaiban — például *Egy titkos csillag faggatása* címűben — mégis megjelennek lírája „gerontológiai” problémái. A forma mintha kezdene tartállyá merevedni, mely befogadja és tárolja ugyan az új élményeket és friss költői leleményeket, de már kevésbé mozgékonyan, rutinszerűbben, mint régen. A megújulás képessége és merészsége erősebben kötődik a gondolati-érzelmi tartalmakhoz, mint a formához. A nagybetűs allegóriák — a Semmi-Minden, a Minden-Isten, a Kezdet-Őstér-Mindensége, Már-Nem-Halál, Volt-Már-Nem-Lehet, Tér-Ősönmaga, Nincs-Itt-és-Itt-Van stb. — eltömik és lefojtják a szenvedélyek áramlásait. Pedig — hogy ismét Borit idézzük — „Juhász legnagyobb költői erőssége a látomásos kép, amelyet érzelmi robbanás hoz felszínre, majd az asszociációs érzékenység fejleszt tovább”. Előnyére válna, ha más formateremtő axiómákkal is kísérletezne. (*Szépirodalmi Könyvkiadó, 1973. Hantai Simon festményével.*)

GREZSA FERENC